

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.Н. КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Особливості ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період»**

Студентки 2-го курсу групи ЗПС-61
другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ
Анни ЧЕЧИНОЇ

Керівник: доцент кафедри загальної психології,
канд. психол. наук
Любов ЯВОРОВСЬКА

Чотирьохрівнева шкала оцінювання

Кількість балів: _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРЕДШЛЮБНИЙ ПЕРІОД...	6
1.1. Поняття ціннісних орієнтацій та їх класифікація.....	6
1.2. Психологічні особливості періоду ранньої зрілості.....	11
1.3. Особливості ціннісної сфери чоловіків та жінок у період ранньої зрілості.....	14
Висновки до першого розділу.....	19
 РОЗДІЛ ІІ. ОПИС ПРОЦЕДУРИ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРЕДШЛЮБНИЙ ПЕРІОД.....	 21
2.1. Мета та завдання дослідження.....	21
2.2. Характеристика вибірки дослідження.....	21
2.3. Опис методик та методів дослідження.....	22
Висновки до другого розділу.....	24
 РОЗДІЛ ІІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРЕДШЛЮБНИЙ ПЕРІОД.....	 26
3.1. Результати дослідження та їх інтерпретація.....	26
3.2. Визначення особливостей ціннісної сфери чоловіків та жінок у передшлюбний період.....	38
Висновки до третього розділу.....	46
 ВИСНОВКИ.....	 48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
АНОТАЦІЇ.....	55
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним із найбільш значущих етапів становлення особистості є передшлюбний період. Молоді люди готуються заснувати сім'ю, прийняти для себе нову соціальну роль, встановлюючи стійке партнерство. Особливо важливу роль у даному процесі мають саме ціннісні орієнтації особистості, оскільки вони мають безпосередній вплив на сприйняття особистості, на характер прийнятих нею рішень тощо. Ціннісні орієнтації у передшлюбний період формують картину якості та стабільності подальшого шлюбного життя молодих людей.

Ціннісні орієнтації, які проявляються у процесі взаємодії майбутнього подружжя, можуть бути максимально різноманітними. До складу цих орієнтацій входять моральні, релігійні, соціокультурні вподобання та установки особистості. І саме цей набір цінностей стає вирішальним у момент, коли поєднуються дві абсолютно різні особистості, із власним ставленням до сім'ї, рольовими очікуваннями, переконаннями, адже вони, здебільшого, і вирішують долю подальшого процесу побудови стосунків.

Так залежно від цінностей особистість обирає для себе ту чи іншу модель партнерства, надаючи тим чи іншим аспектам особливого значення. Так, наприклад, людина із превалюючими релігійними цінностями, що віддає велике значення вірі та духовності, буде шукати собі у партнери саме людину, що розділяє її інтереси та цінності. Або ж, як інший приклад, людина, котра надає досить високої цінності соціальному статусу, фінансовому становищу, буде обирати для себе партнера схожого за соціальною роллю та фінансовим статком. Також немало значення має сумісність у цінностях, що стосуються сімейного життя, виховання дітей, фінансових планів та подібних питань.

Проте на особливості передшлюбного періоду молодих людей також впливають і особистісні особливості періоду ранньої зрілості, котрий складає наш дослідницький інтерес. Період ранньої зрілості є етапом особистісних змін, рефлексивності, глибокого самоаналізу особистості, періодом, коли

людина замислюється про те, яку роль вона виконує в соціумі і які істинні та хибні цінності вона має. Такі роздуми можуть вплинути на вибір партнера та формування стосунків.

Не дивлячись на те, що проблематика ціннісних орієнтацій висвітлена у роботах багатьох українських та зарубіжних авторів, проте особливості цінностей у передшлюбний період є досі відносно обмеженою, тож можна зауважити, що дана тематика потребує подальших багатопланових психологічних досліджень. Наразі дану проблематику висвітлювали у роботах А. Березянська, Т. Гурко, О. Коломійчук, Ю. Комарова, С. Матяж, І. Мокін, Л. Омельченко, Н. Потапчук, М. Садова, В. Самойлов та інші вітчизняні науковці.

Об'єкт дослідження – ціннісні орієнтації особистості.

Предмет дослідження – особливості ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період.

Мета дослідження - дослідити особливості ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період.

Завдання дослідження:

1. Дослідити теоретичні аспекти особливостей ціннісних орієнтацій чоловіків та жінок на етапі ранньої зрілості
2. Виявити особливості ціннісно-мотиваційної сфери чоловіків та жінок.
3. Визначити співвідношення цінностей та доступності їх реалізації.
4. Визначити можливі відмінності ціннісних орієнтацій між чоловіками та жінками.

Гіпотези дослідження:

- чоловіки та жінки проявляють різні особливості ціннісних орієнтацій.
- існує зв'язок між ціннісними орієнтаціями та оцінкою досліджуваними понять «сім'я» та «шлюб», а також із взаємодією з ключовими сферами особистого та професійного життя.

Характеристика вибірки: дві групи, які розподілені за критерієм статевої приналежності, віком 20-25 років, загальною кількістю 60 осіб.

Методи та методики дослідження:

1. Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (у модифікації І.Субашкевич)
2. Методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокича
3. Метод семантичного диференціалу Ч. Осгуда
4. Метод незакінчених речень (в адаптації Л. Пономаренко)

Методи математичної статистики: описова статистика, порівняльний аналіз за Манна-Уїтні, кореляційний аналіз за критерієм Ч. Спірмена.

Практична значущість дослідження: полягає в можливості використанні висновків дослідження для розробки програм консультативної та психотерапевтичної роботи із молодим подружжям, а також із парами у передшлюбний період.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРЕДШЛЮБНИЙ ПЕРІОД

1.1. Поняття ціннісних орієнтацій та їх класифікація

Проблема ціннісних орієнтацій є однією із найбільш розповсюджених із існуючих у вітчизняній та зарубіжній психології. Наразі, із майже повною зміною устрою нашого життя та наявною гострою політичною проблемою в нашій країні, дана проблематика набуває особливої актуальності, перш за все через свою багатоплановість.

Перш за все нам необхідно окреслити поняття «цінності». Дана категорія широко використовується не лише в психології, а також в контексті соціальних та філософських досліджень та описує схильність особистості приділяти особливого значення певним людським та соціокультурним явищам.

Дане поняття було описано в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Так науковець П. Менцер під поняттям «цінність» розумів явище, що за відчуттями є найважливішим від усього для конкретної людини, до чого вона хоче прагнути, ставитись із повагою та віддавати цьому явищу своє визнання [9].

Одним із найбільш видатних науковців у сфері досліджень цінностей особистості є Мілтон Рокич, котрий визначав цінності як стійке переконання особистості в тому, що особливе значення має певний спосіб поведінки або кінцева мета, проте лише з особистого погляду кожної людини [1].

Варто також приділити увагу і думці вітчизняних дослідників. Наприклад на думку М. Головатого цінністю є ідея чи погляд. Котрий дає можливість особистості задовольнити свої потреби та здійснити власні життєві плани [18].

У свою чергу вітчизняні науковці С. Возняк та В. Кононенко ототожнюють поняття цінності та поняття значущості, тобто цінністю вони вважають те, що є найбільш значущим для особистості. В їхніх дослідженнях висвітлена думка про те, що цінністю особистості можна вважати всі можливі ролі, предмети чи явища, котрі відіграють особливе значення в житті особистості, в процесі її життєдіяльності з точки зору її потреб та цілей [5]. Науковці розділяють цінності на основні «полярні» групи:

1. Позитивні та негативні (а також є окрема група цінностей під назвою «малоцінні»);
2. Абсолютні та відносні
3. Суб'єктивні та об'єктивні

В психологічній науці прийнято розділяти цінності за змістом на:

- Речові цінності
- Логічні цінності
- Естетичні цінності
- Індивідуальні цінності

Найбільш об'ємною серед представлених груп цінностей є саме індивідуальні цінності, оскільки їхня сума може становити соціальності цінності всього суспільства. Так, наприклад, певні індивідуальні духовні цінності конкретної людини можуть бути одними із складових загальних культурних цінностей певного суспільства [25].

Цінності можна розглядати з декількох сторін. З одного боку, суспільного, цінність є властивістю предметів та явищ, які надають особистості можливість задовольняти власні потреби та інтереси. Інакше кажучи, цінністю є соціально значуще уявлення про певні явища та феномени, такі як, наприклад, любов, дружба, віра, воля тощо. Зазвичай такі цінності не можуть піддаватись сумнівам, мають властивість до трансформації, при цьому є свого роду еталонними, котрих варто прагнути.

З іншого боку – особистісного, цінністю є ставлення конкретної людини до предметів та явищ, і в контексті саме такого роду цінностей

доцільно говорити про певні соціальні установки, особистісні якості, а також ціннісні орієнтації.

Донині в сучасній психології не існує єдиної класифікації цінностей. Науковці класифікують цінності за різноманітними аспектами, котрі ми вважаємо доцільним висвітлити в роботі.

Так за об'єктом засвоєння цінності поділяються на:

- Матеріальні
- Морально-духовні

За метою засвоєння цінності поділяються на:

- Егоїстичні
- Альтруїстичні

За рівнем узагальнення цінності поділяють на:

- Конкретні
- Абстрактні

За способом вияву цінності поділяють на:

- Стійкі
- Ситуативні

За роллю в процесі діяльності особистості цінності поділяють на:

- Термінальні
- Інструментальні

За змістом цінності поділяють на:

- Пізнавальні
- Предметно-перетворювальні

За приналежністю ціннісні орієнтації поділяють на:

- Індивідуальні
- Колективні
- Національні
- Загальнолюдські

Найбільш популярною та розповсюдженою в психологічній науці є наступна класифікація цінностей:

1. Абсолютні цінності – це цінності, що зазвичай не піддаються сумнівам і є об'єктивно важливими для всіх. До таких можна віднести любов, дружбу, справедливість, віру, гідність, правду тощо.
2. Національні цінності – цінності, що пов'язані із патріотизмом, національною свідомістю та гідністю, певні державотворчі прагнення тощо.
3. Громадські цінності – це цінності, здебільшого пов'язані із правами та свободами людей, повагою закону тощо.
4. Сімейні цінності – до цих цінностей здебільшого належать явища, пов'язані із родинним чи подружнім життям, наприклад, подружня вірність, любов до дітей, сімейні пріоритети тощо.
5. Особистісні цінності – це риси характеру людини, до котрих людина прагне націлюватись та виховувати в собі, стиль приватного життя тощо.

Поряд із поняттям цінностей загалом, є особливий психологічний феномен, що має назву «ціннісні орієнтації». Ціннісними орієнтаціями називають певну групу взаємопов'язаних цінностей, що визначають особливості життєдіяльності конкретної особистості. Ціннісні орієнтації формуються із сенсу життєвої активності особистості, а також рівня домагань, що опосередковує ту чи іншу направленість та ступінь бажаної активності особистості на шляху до досягнення власної глобальної мети.

Вітчизняний науковець В. Ядов говорить про ціннісні орієнтації наступне: «Ціннісні орієнтації становлять собою інтегративні установки, що є ширшими ніж навіть базові соціальні установки, орієнтири й ідеали» [28].

У свою чергу А. Здравомислов визначає ціннісні орієнтації як елемент внутрішнього устрою особистості, що підкріплюється її життєвим досвідом та особистими переживаннями [21]. Ціннісні орієнтації, на думку науковця, є певним «фільтром», що дозволяє відокремити важливе від несуттєвого [21].

Ціннісні орієнтації, безумовно, є складним утворенням, що включає в себе різні форми взаємодії особистості із світом – усвідомлення реального, минулого та прогнозування майбутнього, а також дозволяє краще розуміти себе, аналізуючи власне «Я». Сформована система ціннісних орієнтацій особистості дозволяє їй гармонійно розвиватись, мати можливість систематизувати знання та норми, усвідомлювати себе та власний внутрішній світ, розділяти реальність та стереотипи, сприяє процесу самоствердження, реалізації соціальних та особистих очікувань [25].

Загалом можна сказати, що ціннісні орієнтації допомагають особистості визначити наступні аспекти:

- Спрямованість інтересів та прагнень;
- Особливості та ієрархію особистих вподобань;
- Особливості мотиваційної сфери;
- Особливості цілепокладання;
- Особистісний рівень домагань;
- Систему уявлень про навколишній світ та власної значущості різних його категорій;
- Готовність особистості до реалізації глобальних індивідуальних цілей [37].

На думку дослідника В. Сластьона, на формування системи ціннісних орієнтацій особистості можуть впливати ряд різноманітних факторів, такі як, наприклад, особистісні якості, ідеологічні установки, релігійна направленість, навіть рівень матеріального статку [20].

Він визначає ціннісні орієнтації як: «Найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда всією сукупністю його переживань і обмежують значуще для цієї людини від незначущої, несуттєвого» [20].

Вся ієрархія ціннісних орієнтацій особистості може формально ділитись на декілька «класів» - цінності, котрі є глобальними, тобто такими,

що притаманні більшості людей у світі (це воля, праця, гуманізм, людяність, сім'я, нація, народ тощо), та ті, що є суб'єктивно опосередкованими людиною, тобто індивідуальні, котрі привносять в життя конкретної особистості комфорт та гармонію, задовольняють її власні потреби та інтереси.

1.2. Психологічні особливості періоду ранньої зрілості

В психологічній науці рання зрілість вважається періодом нових починань. Особистість у цей віковий період суттєво адаптується до суттєвих життєвих змін, до виникнення суттєво більшої кількості життєвих стресів, та до нового витку у розвитку, особливо професійного. Тут вибір людини власного способу життя є дуже важливим, оскільки саме від ранньої зрілості формується подальший стан здоров'я та психіки, а також багато патернів поведінки, котрі будуть визначати образ життя у період середньої та пізньої зрілості.

Людина у період ранньої зрілості стоїть на порозі власної реалізації, дій на шляху до мрії та глобальних життєвих цілей. Саме в цей період розширюється коло соціальних ролей, котрі молода людина може перейняти на себе – вже з'являються такі ролі як чоловік/дружина, батько/матір, професіонал, начальник/підлеглий тощо.

Новоутворенням даного вікового періоду є здобуття нових сімейних ролей та професійної компетентності [41].

Е. Еріксон, як один із найвидатніших психологів, хто займався проблематикою вікових періодів розвитку особистості, зауважував наявну проблему інтимності, що виникає в період ранньої зрілості. Даний період він називав також періодом прояву істинної сексуальності, а також зміни векторів стосунків із оточуючими. Так для молодих людей даного періоду все більшої цінності набуває вірність у стосунках із друзями та коханими, самопожертви. При цьому Е. Еріксон зазначає, що прагнення близькості у

стосунках у даний віковий період обумовлено страхом втрати власного «Я» [41].

У даний період роль біологічного в особистості суттєво послаблюється, при цьому посилюється активність самої людини в певних соціальних умовах [33].

На думку зарубіжного дослідника К. Крайга: «Хід розвитку особистості в період ранньої зрілості описується визначеними культурою соціальними орієнтирами, а також ролями та відносинами, котрі входять в склад циклів родинного життя та кар'єри» [27]. На його думку зрілість не може піддаватись нормальній типізації, оскільки є однією із найбільш тривалих періодів розвитку особистості.

Розвиток особистості в період ранньої зрілості можна описати у співвідношенні трьох систем «Я»:

- Індивідуальне «Я»
- Сімейне «Я»
- Професійне «Я»

Індивідуальне «Я» відповідає за вдосконалення особистістю різномірних якостей – фізичних, емоційно-вольових, особистісних, інтелектуальних тощо.

Сімейне «Я» відповідає за прийняття та реалізацію особистості в певних сімейних ролях, таких як член подружжя, батьки власної дитини, а також дорослої дитини власних батьків.

Професійне «Я» є відповідальним за реалізацію особистості в контексті трудової діяльності, розвиток професійних навичок та компетенцій, кар'єрні домагання та прийняття ролей працівника, колеги, професіонала, підлеглого, начальника тощо.

Усі перелічені вище структури «Я» та їх співвідношення формують початок життєвих планів особистості. Плани вибудовуються із юнацьких мрій, сподівань, котрі зародились ще під впливом юнацького максималізму. На початку періоду ранньої зрілості перед особистістю постає складне

завдання – узгодити та збалансувати мрії та реальні можливості аби побудувати для себе свій план подальшого розвитку, свої цілі та способи їх реалізації.

Щодо ознак періоду ранньої зрілості, ми можемо виділити наступні:

1. Сформована система цінностей та ціннісних орієнтацій
2. Наявність адекватної самооцінки та позитивної Я-концепції
3. Адаптивність та гнучкість
4. Емпатійність
5. Емоційна рівновага
6. Направленість на психологічну близькість із значимими людьми
7. Самостійність
8. Особистісна активність, що проявляється у розумінні власних меж та прагненні вийти за рамки можливого, досягати нових висот, здобувати нові знання та компетенції
9. Відповідальність за самостійний вибір
10. Ефективне використання набутих раніше знань та компетенцій
11. Конструктивність у вирішенні складних життєвих питань

Відомий дослідник М. Гамезо у своїх дослідженнях говорить, що: «Вирішальною ознакою зрілості є усвідомлення людиною відповідальності та прагнення до неї, тож психологічно зріла особа – це особистість, що відповідає за зміст свого життя і відповідає, перш за все, перед собою та іншими людьми» [33].

Важливим набутком періоду ранньої зрілості є прагнення молодії людини до досягнення високого рівня соціально-психологічної зрілості. Даний феномен включає в себе ряд певних ознак:

- Вміння та прагнення бути правдивим та чесним
- Вміння відстоювати власну позицію
- Усвідомлення норм та правил поведінки, прийнятих у соціумі
- Вміння долати комунікативні бар'єри
- Вміння ефективно діяти у конфліктних ситуаціях.

Соціальна зрілість є безумовно важливим фактором періоду ранньої зрілості. Вона проявляється у різноманітних сферах, таких як громадська, політична, морально-естетична. Тут розвивається почуття відповідальності молодих людей, прагнення піклуватись про когось, розвивається соціальний інтелект, активність життя, ефективність у власній діяльності, прагнення до повної самореалізації тощо.

Таким чином, підводячи підсумок, можна сказати, що період ранньої зрілості є стартовим періодом для посилення соціального розвитку особистості, залученість її до різноманітних сфер життя, до активного професійного розвитку, що вимагає мобілізації багатьох особистісних ресурсів, активізації прагнення до повної самореалізації та розвитку знань та компетенцій. Період ранньої зрілості є дуже сприятливим у процесі формування основних підструктур особистості, котрі допомагають їй досягнути високого рівня соціально-психологічної зрілості.

1.3. Особливості ціннісної сфери чоловіків та жінок у період ранньої зрілості

Засвоєння життєвих цінностей та побудування з них загальної ціннісної системи є одним із процесів формування зрілої особистості у період ранньої зрілості.

Протікання даного процесу відбувається у три, пов'язані між собою, етапи.

Перший етап – це переоцінка цінностей та ідеалів, що були сформовані до періоду ранньої зрілості. Річ у тім, що до цього періоду цінності були сформовані, здебільшого, на основі юнацького максималізму, тож одним з основних завдань особистості у період ранньої зрілості – співставлення реальних цілей та максималістських мрій, які, як вважала особистість, могли б бути досягненні лише із плином віку [19].

Другий етап полягає в засвоєнні цінностей не лише через власні вподобання та уявлення, а і за рахунок комунікативних одиниць – спілкування із соціумом, масової інформації та пропаганди [19].

Основою третього етапу є діяльність, котра відображає внутрішні ставлення до об'єктивних умов життя особистості [19].

Дослідники у сфері вивчення ціннісних орієнтацій молодих людей стверджують, що: «В процесі здійснення життєвих планів молодь зустрічається з певними труднощами, і її ціннісні орієнтації формуються під суперечливим впливом різних факторів, таких як система освіти, діяльність політичних організацій, трудового колективу, засобів масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва і літератури, психологічні характеристики особистості, виділяють і підкреслюють роль сім'ї» [12].

Також можна визначити ряд специфічних факторів, що можуть мати вплив на становлення ціннісних орієнтацій у період ранньої зрілості, такі як телебачення, радіо, кіно, вивчення певних навчальних дисциплін, самоосвіта [3].

Цінності у період ранньої зрілості здебільшого пов'язані із формуванням реальних життєвих цілей та побудування життєвого плану. Е. Еріксон зазначає, що: «Життєвий план виникає, з одного боку, в результаті узагальнених цілей, котрі ставить перед собою особистість, як наслідок побудови "піраміди" її мотивів, становлення усталеного ядра ціннісних орієнтацій, які підпорядковують собі поодинокі прагнення, що минають, з іншого боку – це результат конкретизації цілей і мотивів» [41].

На постановку життєвих цінностей мають вплив такі фактори як:

- Суспільні інтереси;
- Ідеологічні установки;
- Морально-правові норми;
- Глобальні соціальні цінності.

Умовно можна розподілити основні ціннісні орієнтації молодих людей в період ранньої зрілості на такі підгрупи:

- професійно-освітні (прагнення отримати необхідну або додаткову освіту, отримати цікаву роботу, професійно реалізуватись в житті);
- суспільно-політичні (прагнення бути активним членом суспільного життя);
- романтико-пізнавальні (прагнення до подорожей, розширення власного кругозору);
- особистісно-сімейні (прагнення емоційної близькості із друзями, прагнення побудувати міцні сімейні відносини);
- матеріально-побутові (прагнення до високого матеріального статку, володіння певними об'єктами, необхідними для життя) [43].

Як вже було зазначено у попередніх підрозділах, одним із центральних тематик періоду ранньої зрілості є тема професійної самореалізації та професійного самовизначення, що лягає в основу побудування життєвого плану.

На даний процес, як це не дивно, також здебільшого впливають цінності, що є сформованими в період ранньої зрілості. Це цінності, орієнтовані на працю, сім'ю, дозвілля тощо.

Цікавим, з нашої точки зору, є розгляд змістовно-процесуальної моделі професійного самовизначення особистості, в контексті якої здебільшого розглядаються саме цілі та цінності молодої людини. Так серед складових компонентів даної моделі виділяють:

- 1) усвідомлення цінності чесної праці;
- 2) загальна орієнтація в соціально-економічній ситуації в країні і прогнозування її перспектив;
- 3) виділення віддаленої професійної цілі і її узгодженість з іншими важливими життєвими цілями, такими як дозвілля, сімейними, особистісними [14].

Також необхідним є розглянути сферу ціннісних орієнтацій молодих чоловіків та жінок в контексті самоактуалізації особистості у період ранньої зрілості, що також виступає однією із центральних тем у даній тематиці. За визначенням представників гуманістичної психології, самоактуалізація – це: «Складний саморух до повного розкриття власних можливостей та здібностей, який відбувається протягом всього життя та має свої особливості на різних етапах особистісного та професійного становлення» [8].

Тож можна сказати, що саме прагнення до самоактуалізації стає основою до побудування життєвих планів, окреслення цілей, і під впливом системи ціннісних орієнтацій дає можливість особистості у період раннього віку розвивати та виявляти свої можливості та будувати життєві стратегії.

Слід зазначити, що ціннісні орієнтації чоловіків та жінок у період ранньої зрілості можуть варіюватись між собою, з урахуванням як глобальних факторів, наприклад приналежність до певної нації, так і особистісних, наприклад приналежність до тієї чи іншої соціальної чи гендерної ролі, рівень вмотивованості та рівень самореалізованості тощо. Ми можемо виділити декілька загальних тенденцій у побудуванні ціннісної сфери чоловіків та жінок, що обумовлені певними наявними стереотипами соціуму, перш за все пов'язаними із гендерними ролями.

Так у чоловіків періоду ранньої зрілості можна прослідкувати наступні найбільш розповсюджені ціннісні орієнтації:

1. Орієнтація на кар'єру та успіх – так чоловіки прагнуть до високих посад, високої професійної самореалізації, оскільки в період ранньої зрілості чоловіки прагнуть набути нового соціального статусу – голови родини, господаря, того, хто може матеріально забезпечити власну родину.

2. Орієнтація на автономію та незалежність – не дивлячись на прагнення до встановлення близьких стосунків, чоловіки також можуть бути орієнтованими на власну незалежність. Вони цінують власну свободу, прагнуть приймати рішення самостійно та повністю взяти під контроль власне життя.

3. Прагнення до самореалізації – чоловіки схильні ставити перед собою досить амбітні цілі, розвиватись у різних сферах життєдіяльності, цінують можливість до особистісного росту та самовдосконалення.

У свою чергу у жінок періоду ранньої зрілості можна прослідкувати наступні найбільш розповсюджені ціннісні орієнтації:

1. Направленість на сім'ю та особистісні стосунки – в періоді ранньої зрілості жінки приймають на себе нові соціальні ролі – дружини та матері, для них важливим стає бути берегинею домашнього вогнища. Бути опорою та підтримкою своєму майбутньому чоловікові тощо.

2. Направленість на саморозвиток: окрім ролі дружини та матері молоді жінки прагнуть розвиватись, набувати нові знання, пробувати нові сфери діяльності аби мати можливість самоактуалізуватись, вдало поєднувати декілька соціальних ролей.

3. Прагнення до самореалізації: молоді жінки, що недавно закінчили навчання та готові до професійного зростання також прагнуть бути професіоналом власної справи, перейняти на себе роль працівника, колеги, увійти до робочого соціального оточення, займатись улюбленою справою.

4. Направленість на допомогу іншим: досить розвиненою у сучасному суспільстві є тенденція молодих жінок бути активними учасниками суспільного життя, допомагати іншим, змінювати світ на краще, здійснювати допомогу та підтримку. Особливо актуальною дана направленість стає саме зараз, в розпалі воєнного конфлікту на території України, де здебільшого саме жінки є ініціаторами великої кількості допомоги, волонтерської діяльності, таким чином вносячи свій вклад в допомогу країні та її громадянам.

Таким чином ми можемо зазначити, що саме система ціннісних орієнтацій в період ранньої зрілості становить основу подальшого особистісного розвитку, відокремлює життєві плани та реальні цілі, допомагає їм бути активними членами суспільства, реалізуватись у різних соціальних ролях тощо.

Висновки до першого розділу

1. Цінності - це стійкі переконання особистості в тому, що особливе значення має певний спосіб поведінки або кінцева мета, проте лише з особистого погляду кожної людини.

2. Ціннісні орієнтації – це система цінностей, котра визначає вибір особистістю певних соціальних установок, способу життя, визначає цілі та план розвитку особистості. Ієрархія ціннісних орієнтацій особистості може формально ділитись на декілька «класів» - цінності, котрі є глобальними, тобто такими, що притаманні більшості людей у світі (це воля, праця, гуманізм, людяність, сім'я, нація, народ тощо), та ті, що є суб'єктивно опосередкованими людиною, тобто індивідуальні, котрі привносять в життя конкретної особистості комфорт та гармонію, задовольняють її власні потреби та інтереси.

3. Рання зрілість - це період прояву істинної сексуальності, а також зміни векторів стосунків із оточуючими (для молодих людей даного періоду все більшої цінності набуває вірність у стосунках із друзями та коханими, самопожертви). Новоутворенням даного вікового періоду є здобуття нових сімейних ролей та професійної компетентності.

4. Характерними ознаками періоду ранньої зрілості є сформована система цінностей та ціннісних орієнтацій, наявність адекватної самооцінки та позитивної Я-концепції, адаптивність та гнучкість, емпатійність, емоційна рівновага, направленість на психологічну близькість із значимими людьми, самостійність, особистісна активність, відповідальність за самостійний вибір, ефективне використання набутих раніше знань та компетенцій та конструктивність у вирішенні складних життєвих питань.

5. Серед факторів, котрі впливають на становлення ціннісних орієнтацій у період ранньої зрілості є система освіти, діяльність політичних організацій, трудового колективу, засобів масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва і літератури, психологічні характеристики особистості, роль сім'ї.

6. Основні ціннісні орієнтації молодих людей в період ранньої зрілості умовно поділяють на професійно-освітні, суспільно-політичні, романтико-пізнавальні, особистісно-сімейні та матеріально-побутові. Ціннісні орієнтації чоловіків та жінок у період ранньої зрілості можуть варіюватись між собою, з урахуванням як глобальних факторів, наприклад приналежність до певної нації, так і особистісних, наприклад приналежність до тієї чи іншої соціальної чи гендерної ролі, рівень вмотивованості та рівень самореалізованості тощо.

РОЗДІЛ II. ОПИС ПРОЦЕДУРИ ТА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРЕДШЛЮБНИЙ ПЕРІОД

2.1. Мета та завдання дослідження

Мета дослідження - дослідити особливості ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період.

Завдання дослідження:

1. Виявити особливості ціннісно-мотиваційної сфери чоловіків та жінок.
2. Визначити співвідношення цінностей та доступності їх реалізації.
3. Визначити можливі відмінності ціннісних орієнтацій між чоловіками та жінками.

Гіпотези дослідження:

- чоловіки та жінки проявляють різні особливості ціннісних орієнтацій.
- існує зв'язок між ціннісними орієнтаціями та оцінкою досліджуваними понять «сім'я» та «шлюб», а також із взаємодією з ключовими сферами особистого та професійного життя.

2.2. Характеристика вибірки дослідження

Вибірка досліджуваних складається із 60 осіб, віком від 20 до 25 років, що розподілились на дві досліджувані групи за критерієм статі.

До першої групи увійшли 30 жінок, віком від 20 до 25 років, котрі мають статус нареченої. До другої групи увійшли 30 чоловіків, віком від 20 до 25 років, котрі мають статус нареченого.

Усі досліджувані проживають в різних містах України, мають різне професійне спрямування. Освіта – вища та неповна вища. Дітей не мають.

2.3. Опис методик та методів дослідження

Для досягнення поставленої мети та завдань, нами були використані доступні методи та методики дослідження:

1. Методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (у модифікації І.Субашкевич) – дана діагностична методика була використана нами для діагностики співвідношення цінностей відповідно до їх значення та доступності для досліджуваних чоловіків та жінок.

В ході методики діагностуються відношення до наступних цінностей:

1. Активне життя;
2. Здоров'я;
3. Цікавість до роботи;
4. Переживання прекрасного;
5. Кохання;
6. Матеріальне забезпечення;
7. Друзі;
8. Впевненість в собі;
9. Пізнання;
10. Свобода;
11. Сім'я;
12. Творчість.

В ході досліджування випробуванням пропонувались 3 матриці попарних порівнянь, котрі дозволяють обрати найбільш значимі для досліджуваних цінності з точки зору їх важливості, доступності та значущості для професійної діяльності. Після чого було вираховано дистанцію між цінністю та доступністю.

2. Методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокича – дана методика була використана для діагностики основних інструментальних та термінальних цінностей особистості. Список термінальних та інструментальних цінностей представлено в Додатку 1.

3. Метод семантичного диференціалу – даний метод дозволяє визначити ставлення досліджуваних до виокремлених понять. В нашому випадку це були поняття «сім'я» та «шлюб», аби оцінити ставлення досліджуваних осіб із статусом «наречений» та «наречена» до створення родини. В ході дослідження оцінюються такі ключові поняття як «Оцінка-Сила-Активність», що дозволяє більш детально описати ставлення досліджуваних до понять. І також оцінюється семантична відстань у зазначених поняттях.

4. Метод незакінчених речень в адаптації Л. Пономаренко – даний метод був використаний нами для діагностики ставлення досліджуваних чоловіків та жінок до представників своєї родини, протилежної статі, представників робочої сфери тощо. Для цього досліджуваних необхідно було продовжити список із 60 незакінчених речень. Список речень, котрі потрібно доповнити представлені в Додатку 2. Відповіді досліджуваних можна віднести до наступних категорій:

- Відношення до себе
- Страхи
- Провина
- Секс
- Матір
- Батько
- Сім'я
- Протилежна стать
- Товариші
- Колеги

- Начальство
- Підлеглі
- Минуле
- Майбутнє
- Цілі

Для статистичної обробки отриманих діагностичних даних нами було використані наступні математичні методи:

Порівняльний аналіз за критерієм Вілкоксона – Манна - Уїтні – даний метод математичної статистики був використаний для дослідження різниці між показниками ціннісних орієнтацій та ставлення до сімейного життя у чоловіків та жінок.

Кореляційний аналіз за методом Ч. Спірмена – даний непараметричний математичний метод дозволив нам знайти зв'язок між ціннісними орієнтаціями та ставлення до сімейних відносин у досліджуваних чоловіків та жінок у передшлюбний період.

Висновки до другого розділу

1. Окреслено мету та завдання дослідження, що передбачає дослідження особливостей ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період.

2. Описано вибірку досліджуваних, до котрої увійшло 60 осіб, віком від 20 до 25 років, які розділені на дві групи за критерієм статі (30 жінок та 30 чоловіків).

3. Підібрані діагностичні методики та методи емпіричного дослідження, серед яких: методика «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (у модифікації І.Субашкевич), котра дозволяє дослідити співвідношення значущості та доступності цінностей; методика «Ціннісні орієнтації» М.Рокича, котра дозволяє проаналізувати особливості термінальних та інструментальних цінностей;

метод семантичного диференціалу, котрий дозволяє оцінити ставлення досліджуваних до понять «сім'я» та «шлюб»; метод незакінчених речень, котрий дозволяє вивчити особливості взаємодії досліджуваних із представниками своєї родини, протилежної статі, представників робочої сфери тощо. Для статистичної обробки отриманих діагностичних даних нами були використані наступні математичні методи: порівняльний аналіз за критерієм Вілкоксона – Манна - Уїтні та кореляційний аналіз за методом Ч. Спірмена.

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРЕДШЛЮБНИЙ ПЕРІОД

3.1. Результати дослідження та їх інтерпретація

На основному етапі емпіричного дослідження нами були проаналізовані результати, отримані в ході діагностики ціннісних орієнтацій та ставлення до подружнього життя у чоловіків та жінок у передшлюбний період.

Першими нами були проаналізовані показники цінностей з точки зору їх особистої та професійної важливості, а також доступності для досліджуваних чоловіків та жінок.

Першими нами було представлено результати дослідження окреслених цінностей з боку особистої важливості. Ми представили результати у вигляді гістограми на рисунку 1.

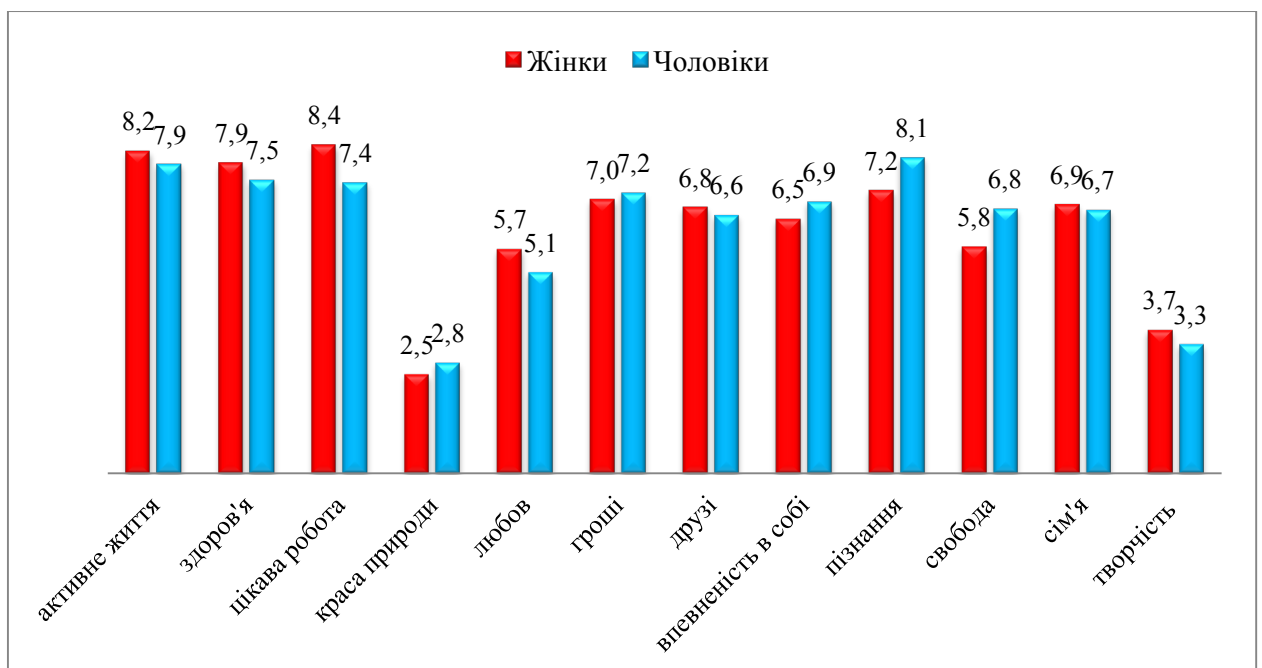

Рис.1.- Дослідження цінностей чоловіків та жінок (особистісна важливість)

За результатами, що відображені на гістограмі вище, ми можемо побачити, що найбільш вираженими та важливими із заданого списку цінностей для чоловіків та жінок у передшлюбний період є активне життя, здоров'я, цікава робота та пізнання.

Так можна сказати, що для молодих людей важливим є надбання нових знань, котрі вони можуть застосовувати у власній роботі, що буде додавати їй цікавості, прагнуть бути здоровими фізично і психологічно, проживати власне життя активно.

Найменшими за значимістю досліджувані обрали такі цінності як краса природи та творчість. На нашу думку, дані цінності є більш абстрактними, не конкретними, що наразі, будучи на порозі нового етапу життя і в наш складний час, досліджувані не так часто відмічають для себе.

Наступними нами були проаналізовані показники доступності даних цінностей для досліджуваних (рис.2.)

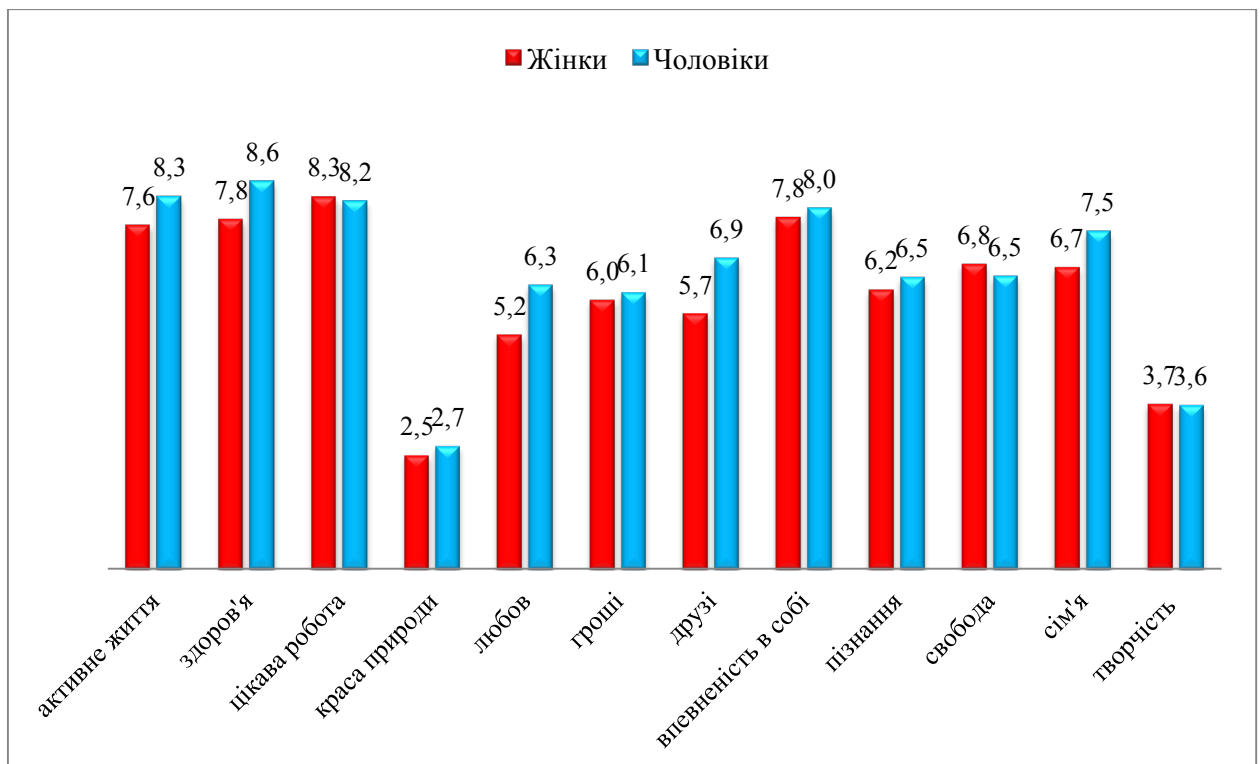

Рис.2.- Дослідження цінностей чоловіків та жінок (доступність)

За результатами, отриманими в результаті аналізу, ми можемо зазначити, значимої різниці між даними показниками та попередніми не спостерігається. Проте доступність такої цінності як пізнання суттєво зменшується, але підвищується доступність іншої цінності – впевненість в собі.

Досліджувані відмічають, що важливим аспектом, котрий може допомогти їм досягти високого рівня здоров'я, активності життя, а також допомагає знайти роботу мрії, котра була б цікавою для них, є особистісна впевненість.

На останок, нами було проаналізовано результатами дослідження окреслених цінностей з точки зору їх важливості до професійної сфери досліджуваних чоловіків та жінок. Результати були окреслені на гістограмі на рисунку 3.

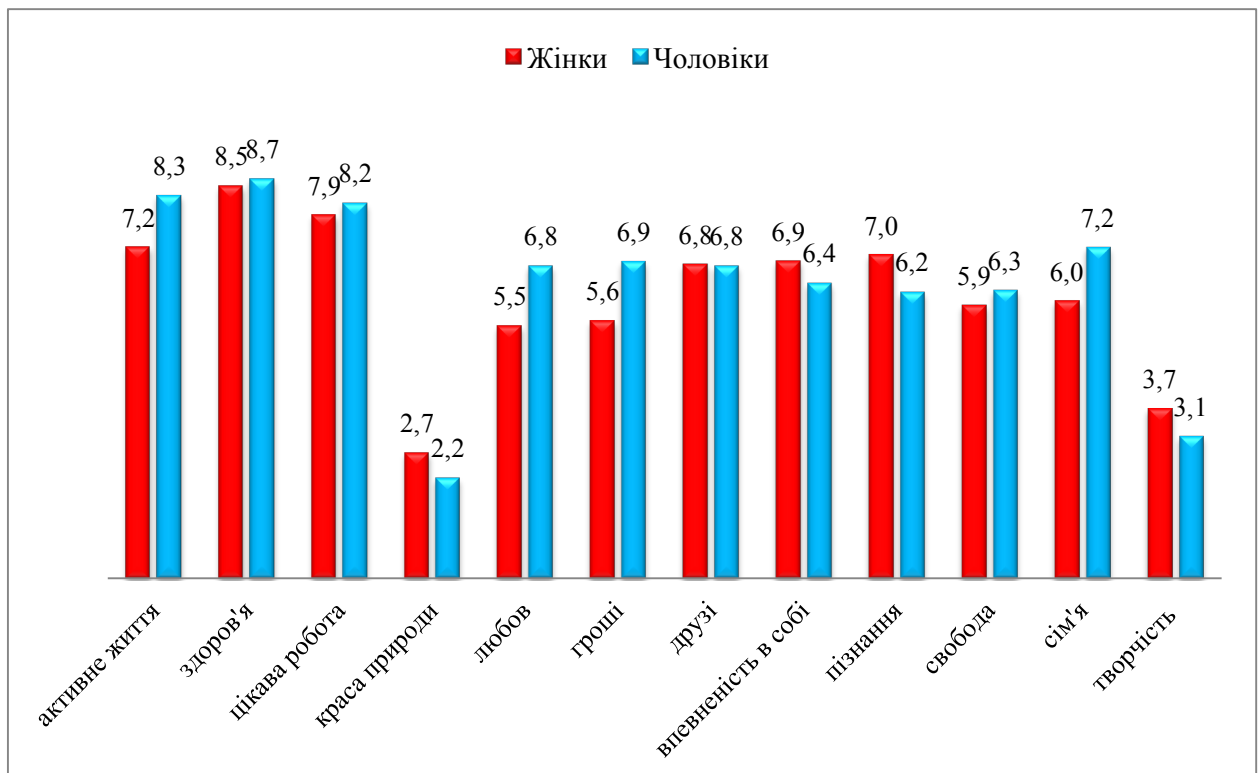

Рис.3.- Дослідження цінностей чоловіків та жінок (професійна важливість)

З урахуванням критерію цінності для професійної сфери діяльності досліджуваних, ними були також виділені такі цінності як активне життя, цікавість до професійної діяльності, а також високий рівень фізичного та психологічного здоров'я.

Окрім цього варто зазначити, що більш значимим для групи чоловіків стає така цінність як сім'я. На нашу думку, це може бути пов'язано саме із передшлюбним періодом та надбанням чоловіками нової соціальної ролі – чоловік, годувальник родини, майбутній батько, тож для них стає важливим і утримання родини, з одного боку, і сімейна підтримка з іншого боку.

В ході аналізу результатів за даною методикою нами також було проаналізовано відстань між важливістю та доступністю окреслених цінностей. Результати розрахунку були відображені в Таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати дослідження за методикою «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах»

	Цінність-Доступність		Цінність для професійної сфери – Доступність	
	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки
Активне життя	0,60	-0,37	-0,43	0,07
Здоров'я	0,17	-1,10	0,77	0,10
Цікава робота	0,13	-0,73	-0,37	0,00
Краса природи	0,00	0,10	0,20	-0,53
Любов	0,53	-1,17	0,30	0,50
Гроші	1,03	1,03	-0,37	0,77
Друзі	1,13	-0,30	1,17	-0,10
Впевненість в собі	-1,30	-1,07	-0,90	-1,57
Пізнання	1,03	1,60	0,83	-0,23
Свобода	-0,97	0,27	-0,83	-0,23
Сім'я	0,17	-0,77	-0,67	-0,30
Творчість	0,00	-0,33	0,03	-0,53

За результатами дослідження розбіжностей між цінністю та доступністю у досліджуваних чоловіків та жінок ми можемо побачити, що відстань між показниками цінності в особистій та професійній сфері та доступністю не є досить високою. Відстань між показниками дуже близька до нуля, або ж не далеко від неї відходить. Тож ми можемо говорити, що у досліджуваних чоловіків та жінок немає вираженого ціннісного конфлікту. В наслідок того, цінності не є реалізованими.

За порівняльним аналізом отриманих показників не було виявлено статистично значимих розбіжностей, що говорить про те, що показники чоловіків та жінок є майже рівними. Розрахункова таблиця була занесена до Додатку 3.

Наступними нами були проаналізовані результати дослідження термінальних та інструментальних цінностей досліджуваних чоловіків та жінок, що знаходяться у передшлюбному періоді.

Першими нами було проаналізовано інструментальні цінності досліджуваних чоловіків та жінок. Результати були позначені у Таблиці 2.

Таблиця 2.

Результати дослідження інструментальних цінностей чоловіків та жінок за методикою М.Рокича

	Жінки		Чоловіки	
	Середнє	Ст.відх	Середнє	Ст.відх
Акуратність	8,133	5,070	9,000	4,668
Вихованість	9,000	5,031	8,867	3,884
Високі запити	10,400	5,769	9,533	5,894
Життєрадісність	8,367	5,102	7,567	4,462
Дисциплінованість	9,333	4,971	10,000	4,913
Незалежність	9,033	5,893	8,933	6,170
Неприйняття недоліків	9,100	4,310	8,133	4,377
Освіченість	8,700	5,292	9,733	5,017
Відповідальність	10,600	4,945	10,333	5,040
Раціоналізм	10,833	5,305	10,433	5,575
Самоконтроль	10,867	3,627	9,700	4,154

Сміливість	8,933	5,741	8,367	5,714
Чуйність	9,833	5,484	9,100	4,649
Терпимість	10,167	6,114	9,833	4,843
Широта поглядів	9,533	5,211	9,367	5,242
Тверда воля	8,800	4,831	10,033	6,128
Щирість	8,933	3,999	8,433	5,606
Ефективність	9,433	6,240	10,300	6,265

Примітка: Ст.відх – стандартне відхилення

За результатами дослідження, ми можемо говорити про наступні значимі цінності для досліджуваних чоловіків та жінок.

На спільну думку чоловіків та жінок значимими цінностями є відповідальність та раціоналізм. На нашу думку, знаходячись на порозі зміни соціального статусу, соціальної ролі, підлаштування до дорослого сімейного життя, і для жінок і для чоловіків важливо бути відповідальними, мудрими, мислити тверезо і приймати зважені рішення аби досягти максимального рівня відвертості, конструктивності та ефективності особистості в ході подружнього життя.

Також група жінок відмічає, що важливими для них є такі цінності як: високі запити, терпимість та самоконтроль. Можливо припустити, що такі результати визначені з огляду на декілька аспектів. По перше – соціокультурний аспект, адже існують стереотипи ролі «жінка-дружина», котрий передбачає, що важливо бути терпимою, йти на компроміси, зберігати самоконтроль, ставити перед собою доволі великі запити аби відповідати моделі ідеальної дружини для свого чоловіка. Так з огляду на цей аспект, можуть виникати і ще декілька аспектів, такі як, наприклад, тиск зі сторони більш досвідчених у сімейному житті жінок, роль виховання дівчат як «майбутніх господинь» та «берегинь домашнього вогнища» тощо.

Щодо результатів групи чоловіків, то ми можемо побачити, що важливими інструментальними цінностями для них є дисциплінованість, тверда воля та ефективність. У даному випадку ми також можемо припустити, що на такі результати чоловіків можуть впливати такі аспекти як

соціальне очікування щодо ролі «голови родини», «годувальника», професійні амбіції та кар'єрні досягнення, можливі спортивні досягнення тощо.

Результати порівняльного аналізу за інструментальними цінностями не визначили жодних статистично значущих показників відмінностей. Результати розрахунку за методом Вілкоксона-Манна-Уїтні були занесені до Додатку 4.

Наступними нами були проаналізовані результати дослідження термінальних цінностей у чоловіків та жінок у передшлюбний період. Результати дослідження були позначені у Таблиці 3.

Таблиця 3.

Результати дослідження термінальних цінностей чоловіків та жінок за методикою М.Рокича

	Жінки		Чоловіки	
	Середнє	Ст.відх	Середнє	Ст.відх
Активне життя	8,530	5,257	8,83	4,251
Життєва мудрість	9,870	5,237	9,9	5,115
Здоров'я	9,330	5,39	10,43	5,296
Цікава робота	9,600	4,36	9,77	5,276
Краса природи	8,800	4,444	10,2	4,366
Кохання	10,270	5,711	11,63	4,895
Матеріальне забезпечення	8,700	4,977	9,23	4,561
Вірні друзі	8,270	4,982	9,1	4,521
Визнання	9,530	3,794	8,4	4,717
Пізнання	10,000	6,063	10,8	7,014
Продуктивне життя	9,730	5,092	7,9	4,626
Розвиток	9,670	4,389	10,5	5,131
Свобода	9,500	6,388	8,83	5,207
Сім'я	9,630	6,446	8,53	6,323
Щастя інших	9,170	4,893	7,83	5,312
Творчість	10,270	5,595	8,87	6,356
Впевненість	9,270	6,045	8,83	5,187
Задоволення	9,500	5,45	9,17	6,086

Примітка: Ст.відх – стандартне відхилення

За результатами дослідження, ми можемо говорити про наступні значимі цінності для досліджуваних чоловіків та жінок.

На спільну думку чоловіків та жінок значимими цінностями є кохання та пізнання. На нашу думку, дані цінності можуть бути особливо важливими саме у передшлюбний період. Окрім кохання до своєї другої половинки, наразі досліджувані цікавляться новою роллю чоловіка та дружини, пізнають нові аспекти цієї ролі, пізнають себе та свого партнера тощо.

Також важливою цінністю жінки відмічають творчість як спосіб емоційної розрядки, сублімації, що, можливо, допомагає їм боротись із стресом або ж входить до хобі досліджуваних.

Для чоловіків також важливим є здоров'я, як фізичне так і психологічне, краса природи, як можливий спосіб розслабитись, збалансувати свій емоційний стан та розвиток, що, як можна припустити, може входити до їхньої структури професійних очікувань та кар'єрного зростання.

Результати порівняльного аналізу за інструментальними цінностями не визначили жодних статистично значущих показників відмінностей. Результати розрахунку за методом Вілкоксона-Манна-Уїтні були занесені до Додатку 5.

Таким чином, за результатами дослідження ціннісних орієнтацій чоловіків та жінок у передшлюбний період ми можемо зазначити, що важливими цінностями для них є активне життя, фізичне та психологічне здоров'я, цікава робота, можливість пізнавати нове, кохання, відповідальність, раціоналізм. Також жінки та чоловіки виділяють для себе цінності, що можуть входити до їх хобі або захисних механізмів та способів боротьби зі стресом, а саме творчість у жінок та краса природи у чоловіків. Жінкам більшою мірою притаманні цінності, що пов'язані із роллю дружини, наприклад терпимість, самоконтроль, компроміс. Для чоловіків більш притаманними є ті цінності, що направлені на професійний розвиток, кар'єрне зростання.

На наступному етапі дослідження нами було проаналізовано ставлення досліджуваних чоловіків та жінок до ролі чоловіка та дружини, до понять «сім'я» та «шлюб», а також особливості взаємодії досліджуваних із різними фігурами сімейного, особистого та професійного життя.

Першими нами було проаналізовано ставлення досліджуваних до понять «сім'я» та «шлюб». Для цього нами було використано метод семантичного диференціалу.

Результати дослідження за ключовими показниками оцінки, сили та активності у понятті «сім'я» були позначені нами на рисунку 4.

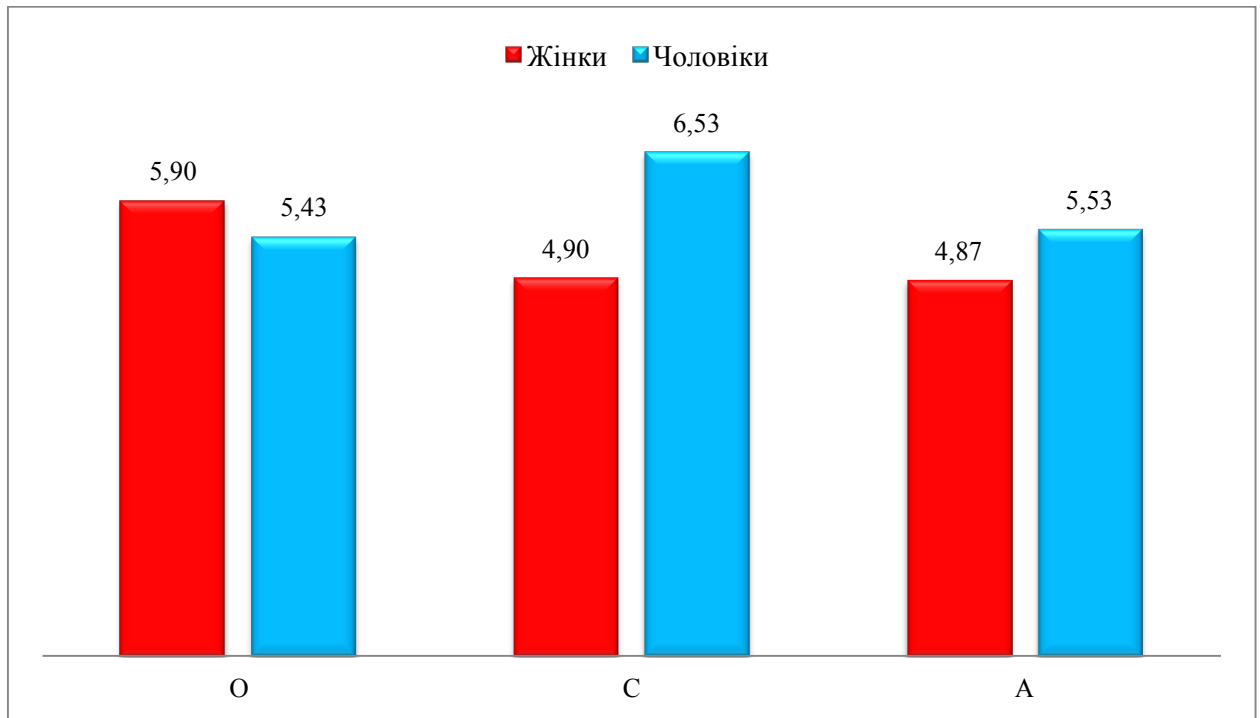

Рис.4. – Результати дослідження ключових показників методу семантичного диференціалу за поняттям «сім'я»

За результатами дослідження ми можемо побачити суто позитивне сприйняття досліджуваними чоловіками та жінками даного поняття.

Сім'ю досліджувані вважають позитивно забарвленим поняттям, з котрою вони мають високу взаємодію, вважають дане поняття активним, дієвим, до якого прагнуть долучитись.

Наступними нами були проаналізовані ключові показники за поняттям «шлюб» у досліджуваних чоловіків та жінок. Результати були відображені на рисунку 5.

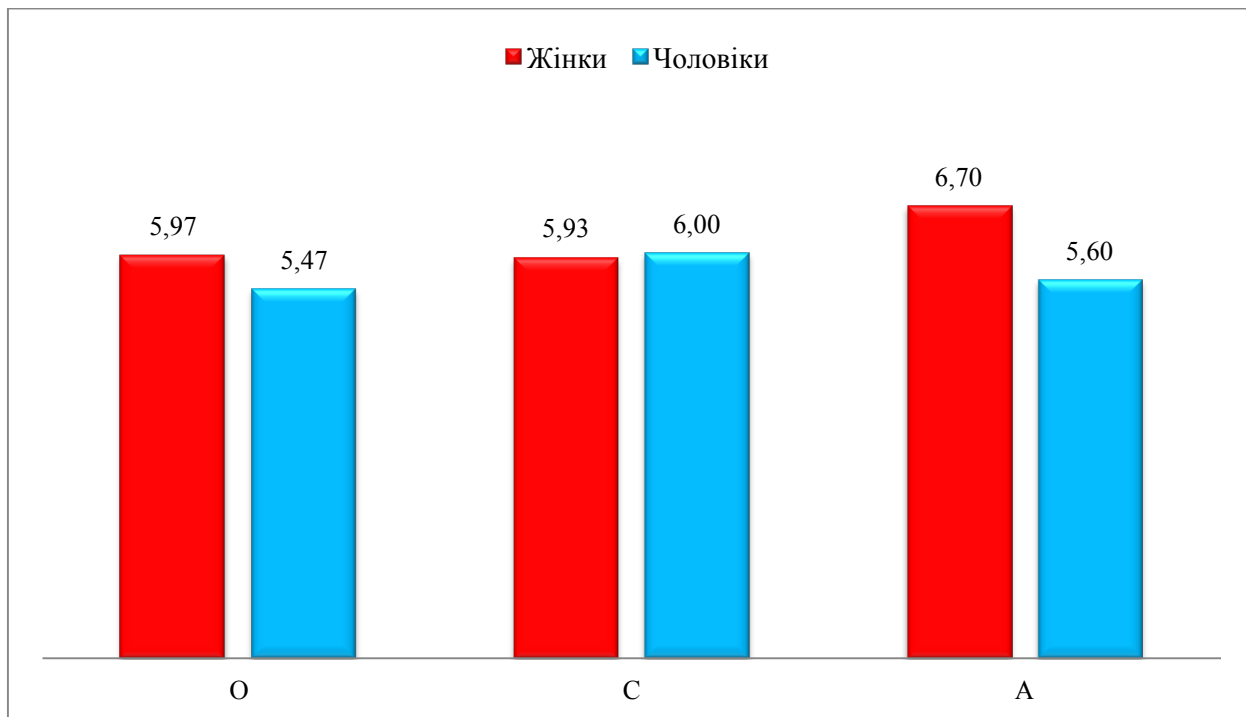

Рис.5. – Результати дослідження ключових показників методу семантичного диференціалу за поняттям «шлюб»

За результатами дослідження ставлення чоловіків та жінок до шлюбу ми можемо окреслити аналогічне позитивне ставлення. Досліджувані надають поняттю «шлюб» позитивного значення, вважають його важливим для себе, таким, із котрим вони прагнуть вступити у взаємодію. Результати порівняльного аналізу для даного методу було занесено до Додатку 6.

Ми можемо припустити, що поняття «шлюб» може входити до простору поняття «сім'я» у досліджуваних чоловіків та жінок, тобто дане поняття є для них близьким за значенням. Для перевірки даної гіпотези нами була підрахована семантична відстань між поняттям «сім'я» та «шлюб». Результати розрахунку були представлені в таблиці 4.

Таблиця 4.

Семантична відстань між поняттями «сім'я» та «шлюб»

	Семантична відстань		
	Оцінка	Сила	Активність
Жінки	-0,07	-1,03	-1,83
Чоловіки	-0,03	0,53	-0,07

За результатами розрахунку семантичної відстані між окремими поняттями ми можемо підтвердити припущення про те, що поняття «сім'я» та «шлюб» входять до одного семантичного простору. Відстань між поняттями є дуже близькою до нуля, або із невеликим перебільшенням, що говорить про схожість даних понять і для чоловіків і для жінок.

На нашу думку дані показники говорять про те, що досліджувані не повністю ототожнюють дані поняття, проте вони є для них надзвичайно близькими. Можна припустити, що таке високо оптимістичне ставлення до понять «сім'я» та «шлюб» пов'язане саме з передшлюбним періодом у житті досліджуваних:

1. По-перше, передшлюбні очікування, коли і у чоловіків і у жінок загострюються надії та сподівання про майбутнє подружнє життя;
2. По-друге, це може бути пов'язане із детальним вивченням свого партнера, побудуванням спільних цілей та системи цінностей, спільним відчуттям ейфорії;
3. По-третє, на позитивне ставлення може впливати їх сімейний вплив, а також особливості виховання досліджуваних – коли з дитинства людину привчають до того, що сім'я є найважливішою цінністю, а шлюбний партнер – найближчою людиною;
4. В четвертих, на позитивне ставлення до сім'ї та шлюбу може впливати відчуття емоційної зв'язаності із партнером, емоційної та фізичної близькості.

Останніми нами були проаналізовані результати дослідження ставлення досліджуваних до значимих фігур із їхнього особистого та професійного життя, а також таких ключових моментів як побудування цілей, минуле та майбутнє. Для вивчення даного аспекту нами було використано метод незакінчених речень.

Результати дослідження, отримані в ході проведення методу, були представлені нами у Таблиці 5.

Таблиця 5.

Результати дослідження за методом незакінчених речень

	Жінки		Чоловіки		U	p
	Середнє	Ст.відх	Середнє	Ст.відх		
Відношення до себе	6,23	1,48	6,20	1,52	442	0,905
Страхи	6,27	1,34	6,10	1,47	424,5	0,706
Провина	5,77	1,22	5,77	1,61	439,5	0,876
Секс	5,93	1,36	5,80	1,40	422,5	0,684
Матір	6,03	1,45	6,27	1,53	412,5	0,579
Батько	5,67	1,47	5,60	1,40	441	0,894
Сім'я	5,90	1,42	5,97	1,59	441	0,894
Протилежна стать	5,90	1,47	6,13	1,43	411	0,564
Друзі	6,63	1,52	6,23	1,45	381,5	0,311
Колеги	6,13	1,25	5,80	1,47	386,5	0,347
Начальство	6,00	1,34	6,00	1,31	440,5	0,888
Підлеглі	6,27	1,36	5,67	1,54	344	0,117
Минуле	6,27	1,44	5,73	1,68	358,5	0,176
Майбутнє	5,80	1,47	6,07	1,46	399	0,450
Цілі	6,13	1,53	6,03	1,33	426,5	0,728

Примітка: Ст.відх – стандартне відхилення

За отриманими результатами дослідження було виявлено, що усі окреслені теми є для досліджуваних чоловіків та жінок актуальними та значимими. Ми бачимо, що досліджувані не виділяють жодної із тем, ставляться позитивно до кожної із них і вважають, що кожна із окреслених тем є важливою складовою їхнього особистісного розвитку.

За результатами порівняльного аналізу статистично значимих показників відмінності виявлено не було. Чоловіки та жінки мають схоже ставлення до усіх зазначених тематик.

Таким чином, за результатами дослідження ставлення досліджуваних до поняття «сім'я» та «шлюб», а також до основних сфер особистого та професійного життя досліджуваних чоловіків та жінок було виявлено високо позитивне ставлення до сім'ї та шлюбу. Досліджувані вважають дані поняття близькими, проте не тотожними, вважають їх такими, що мають великий вплив на їхнє життя, сильними, активними. Також було виявлено, що такі сфери життя особистості як сім'я, професійна діяльність, дружні стосунки, а також минуле та майбутнє і побудування цілей є для досліджуваних чоловіків та жінок актуальними та значимими.

3.2. Визначення особливостей ціннісної сфери чоловіків та жінок у передшлюбний період

На останньому етапі дослідження нами було проаналізовано зв'язок між ціннісними орієнтаціями та ставленням до сім'ї, шлюбу та інших особистісно важливих сфер життя досліджуваних чоловіків та жінок.

Для цього нами було побудовано кореляційні матриці, окреслені в таблицях, за допомогою методу кореляції рангу Ч. Спірмена. Усі кореляційні матриці були представлені нами в Додатках.

Першими нами було проаналізовано значущі кореляційні зв'язки між показниками значення особистісно важливих сфер досліджуваних та важливими цінностями та доступністю до них. Результати дослідження були позначені в Додатках 7 - 12.

За результатами кореляційного аналізу було виявлено статистично значущий зв'язок між особистісною важливістю цінності краси природи у жінок та взаємодією їх із матір'ю ($r = 0,43$). Можна припустити, що зв'язок

споглядання краси природи та взаємодією із мамою може бути опосередкований наявністю певних ранніх спогадів.

Також було виявлено зворотний зв'язок між особистісно важливою цінністю грошей та взаємодією із колегами у чоловіків та жінок ($r = -0.64$). Можна припустити, що при досягненні вищого рівня заробітку досліджувані схильні покладатись лише на себе, нехтувати роллю командного гравця заради того, аби мати змогу заробляти більше.

За результатами кореляційного аналізу було виявлено статистично значущі зв'язки між доступністю такого аспекту як активне життя та ставленням до себе ($r = 0.47$), ставленням до теми сексу ($r = 0.47$) та ставленням до цілепокладання ($r = 0.55$). Так можна припустити, що досягаючи бажаної активності в житті досліджувані жінки мають більш позитивне ставлення до себе, до своєї сексуальної сфери життя, займаючи в ній активну роль, а також більш активно та ефективно ставлять для себе різні цілі.

За результатами кореляційного аналізу було виявлено статистично значущий зв'язок між доступністю цінності здоров'я у жінок та взаємодією їх із матір'ю ($r = 0.55$). Можна припустити, що досліджувані жінки тісно пов'язані із їхніми матерями, тож особисто переживають за здоров'я власних матерів, так само, як і матері піклуються про доступність високого рівня здоров'я для жінок.

Також було виявлено статистично значущий зв'язок між доступністю такої цінності як цікава робота та ставленням до страхів ($r = 0.45$) і взаємодією із батьком ($r = 0.62$). Можна припустити, що саме батько прищепив до досліджуваних жінок прагнення знайти роботу власної мрії, котра буде цікавою для них. Цікава робота також пов'язана із безліччю страхів перед незвіданим і прагненням зробити все якомога краще.

Зв'язок також було виявлено між доступністю кохання та ставленням до страхів у досліджуваних жінок ($r = 0.53$). Можемо припустити, що даний зв'язок може бути пов'язаний саме із передшлюбним періодом. Котрий характеризується великою кількістю очікувань, так і великою кількістю

страхів щодо незвіданого в даній ролі, а також страхів щодо невиправданості цих очікувань.

Зв'язок також було виявлено між доступністю такої цінності як сім'я та взаємодією досліджуваних із батьком ($r = 0,44$). Можна припустити, що уявлення про сім'ю у досліджуваних жінок базуються саме на стрижневій фігурі чоловіка чи батька.

Було виявлено статистично значимі показники кореляції між особистісно важливою цінністю краси природи та взаємодією із мамою ($r = 0,43$) та друзями ($r = 0,42$) у групі чоловіків. Можна припустити, що споглядання краси природи є можливістю для чоловіків не лише відпочити та емоційно збалансуватись, а і провести час із близькими для них людьми.

Було виявлено зворотний зв'язок між доступністю цінності активного життя та почуттям провини у досліджуваних чоловіків ($r = -0,54$). На нашу думку, цей зв'язок може бути пояснений тим, що досягнення бажаного рівня активності життя досліджуваних чоловіків має виключати почуття провини, оскільки вони націлені саме на той бажаний ними рівень, в котрому вони можуть почувати себе комфортно.

Також було виявлено прямий зв'язок між доступністю такої цінності як друзі та власна взаємодія із друзями ($r = 0,63$), що вказує на збалансованість даного типу відносин у житті досліджуваних чоловіків.

Було виявлено зворотний зв'язок між професійно важливою цінністю кохання, котра мотивує чоловіків до ефективнішої професійної діяльності та взаємодією із колегами ($r = -0,42$). На нашу думку даний зв'язок може бути пояснений тим, що обираючи сферу кохання чоловіки можуть нехтувати професійним спілкуванням і навпаки, зосереджуючись на професійній діяльності, любов може відходити на другий план.

Також було виявлено зв'язок між професійно важливою цінністю свободи та взаємодією із сім'єю ($r = 0,46$). Можна припустити, що професійна діяльність дає чоловікам відчуття свободи та матеріальної незалежності, що пов'язане також і з благополуччям їхньої сім'ї.

Наступними нами було проаналізовано результати кореляційного аналізу між показниками взаємодії досліджуваних чоловіків та жінок із різними особистісно важливими сферами життя та інструментальними і термінальними ціннісними орієнтаціями. Кореляційна матриця була представлена у Додатках 13-16.

Натомість, за результатами кореляційного аналізу у групі досліджуваних жінок було виявлено зв'язок між відношенням до себе та цінністю свободи ($r = 0,49$). Ми можемо пояснити цей зв'язок тим, що більш позитивне ставлення жінок до себе опосередковане їхнім почуттям свободи.

Також було виявлено зворотний кореляційний зв'язок між ставленням до страхів та почуттям незалежності ($r = -0,45$). Ми можемо пояснити це тим, що жінки, аби почувати себе більш незалежності, мають викорінювати різноманітні страхи та ставати більш впевненими у собі.

Також було виявлено зворотні кореляційні зв'язки між відчуттям провини у жінок та цінністю чуйності ($r = -0,44$), терпимості ($r = -0,42$) та широті поглядів ($r = -0,60$). Даний зв'язок ми можемо пояснити тим, що прояв таких рис як терпимість та чуйність, особливо у подружньому житті, а також застосування власної широти поглядів допомагає жінкам уникати конфліктів і тим самим викорінює можливе почуття провини.

Було виявлено прямий кореляційний зв'язок між взаємодією із протилежною статтю та цінністю самоконтролю у жінок ($r = 0,51$) та чоловіків ($r = 0,40$). Даний зв'язок можна пояснити тим, що досліджувані, вибудовуючи взаємини із протилежною статтю, мають контролювати себе, свої емоції та почуття, аби комунікація могла будуватись максимально ефективно.

Також було виявлено значущий прямий зв'язок між показниками взаємодії із підлеглими та цінністю освіченості ($r = 0,42$), тобто вдала взаємодія із підлеглими, на думку жінок, може будуватись лише на освіченості та досвідченості керівника.

Щодо групи досліджуваних чоловіків, то в даному випадку було виявлено прямі кореляційні зв'язки між показниками взаємодії із підлеглими та такими цінностями як матеріальне забезпечення ($r = 0,41$) та пізнання ($r = 0,44$). Ми можемо пояснити це тим, що від командної роботи із підлеглими може залежати не лише матеріальна забезпеченість керівника, а і набуттям ним професійного досвіду, на думку чоловіків.

Також було виявлено статистично значущий зв'язок між ставленням до майбутнього та цінністю кохання ($r = 0,45$). Це можна пояснити саме знаходженням чоловіків у передшлюбному періоді і процесу побудування чоловіками майбутніх планів із їхніми нареченими та очікуваннями від подружнього життя.

Також було виявлено прямий кореляційний зв'язок між взаємодією чоловіків із матір'ю та цінністю незалежності ($r = 0,50$). На нашу думку це також можна пояснити актуальним передшлюбним періодом та переходом чоловіків від ролі сина до ролі чоловіка, майбутнього батька, і прагненням перейти на інший вектор спілкування із мамою, будучи незалежним, самостійним чоловіком, головою власної родини.

Наступними нами будуть проаналізовані зв'язки між ціннісними орієнтаціями досліджуваних та їх ставленням до сім'ї та шлюбу. Першими ми проаналізуємо кореляційну матрицю показників значимості та доступності цінностей та оцінкою понять «сім'я» та «шлюб». Розрахункова матриця була віднесена нами до Додатків 17 та 18.

За результатами кореляційного аналізу у групі жінок нами було виявлено прямі кореляційні зв'язки між цінністю активності і ключовою оцінкою активності у понятті «сім'я» ($r = 0,53$). Тобто ми можемо сказати, що досліджувані жінки включають поняття «сім'я» до структури власного бажаного активного життя.

Також було виявлено зв'язок між особистісно важливою цінністю пізнання та ключовою оцінкою сили поняття «шлюб» ($r = 0,43$). Так ми

можемо сказати, що в поняття «шлюб» досліджувані жінки включають пізнання себе, свого партнера та особливостей їх нової соціальної ролі.

Також було виявлено значимий зв'язок між професійно важливою цінністю свободи та ключовою характеристикою сили у понятті «сім'я» ($r = 0,47$). Це можна пояснити тим, що жінки мають розуміння того, що свобода у професійній діяльності та незалежність, котру дають витoki цієї професійної діяльності опосередковує і позитивне ставлення до сім'ї, силою та взаємодією між членами сім'ї.

Також було виявлено прямий зв'язок між цінністю сім'ї та ключовою характеристикою оцінки поняття «сім'я» ($r = 0,49$), що говорить про те, що досліджувані жінки ставлять до своєї сім'ї позитивно, прагнуть мати з ними зв'язок.

Для групи досліджуваних чоловіків було виявлено прямий значимий зв'язок між доступністю здоров'я та позитивним ставленням до поняття «сім'я» ($r = 0,51$), що говорить про те, що позитивний характер взаємодії у сім'ї може опосередковувати власну високу значимість та доступність ментального, психологічного та фізичного здоров'я.

Було виявлено прямий статистично значущий зв'язок між показниками важливості сім'ї та позитивною оцінкою поняття «шлюб» ($r = 0,40$). Даний зв'язок підтверджує для нас близькість понять «сім'я» та «шлюб» для чоловіків.

Також було виявлено значимий прямий зв'язок між показниками ставлення до кохання та позитивною оцінкою поняття «шлюб» ($r = 0,44$). Цей зв'язок також можна пояснити актуальним передшлюбним періодом і розумінням чоловіками цінності кохання у шлюбі, бо лише в такому випадку чоловіки прагнуть заключити шлюб і активно взаємодіяти в середині подружніх відносин.

Останніми нами було проаналізовано показники зв'язку між термінальними та інструментальними цінностями досліджуваних чоловіків та

жінок і їхньої оцінкою понять «сім'я» та «шлюб». Кореляційні матриці були представлені в Додатках 19 та 20.

Для групи досліджуваних жінок було виявлено значну пряму кореляцію між цінністю друзів та активністю поняття «сім'я» ($r = 0,42$). Тобто досліджувані жінки схильні включати друзів у сімейне життя, надавати їм значення дуже близьких людей, подібно до сім'ї, із котрими їм хочеться контактувати та взаємодіяти.

Також було виявлено зв'язок між цінністю пізнання та позитивною оцінкою поняття «сім'я» ($r = 0,41$). Так ми можемо сказати, що в поняття «сім'я» досліджувані жінки включають пізнання себе, свого партнера та особливостей їх соціальних ролей (доньки, нареченої, дружини, невістки тощо).

Також було виявлено кореляційні зв'язки між високою силою впливу сім'ї та цінностями до високих запитів ($r = - 0,49$) та незалежності ($r = 0,40$). Так на думку жінок сімейне життя опосередковує важливість незалежності сім'ї від інших, від думки інших, а також виключає постановку високих запитів наперекір комфортності існування сім'ї.

Також було виявлено зв'язок між цінністю терпимості та високому впливі поняття «шлюб» ($r = 0,44$). Тобто ми можемо сказати, що жінки усвідомлюють, що подружнє життя передбачає прояв такої особистісної характеристики як терпимість задля комфортного співіснування із шлюбним партнером.

Для групи досліджуваних чоловіків було виявлено зв'язок між активною взаємодією із поняттям «шлюб», особливо враховуючи актуальний передшлюбний період, та такими цінностями як пізнання ($r = 0,58$) та щастя інших ($r = 0,47$). Тобто ми можемо говорити про те, що досліджувані чоловіки включають в поняття «шлюб» пізнання себе, партнера, нової соціальної ролі та зосередження зусиль на щасті другої половинки.

Також було виявлено статистично значущий зв'язок між позитивною оцінкою шлюбу та високою значимістю такої цінності як любов ($r = 0,55$). Тобто ми можемо говорити про те, що шлюб для чоловіків базується саме на цінності кохання із другою половинкою.

Таким чином за результатами кореляційного аналізу було виявлено тісний зв'язок ціннісних орієнтацій досліджуваних чоловіків та жінок із їхнім ставленням до сім'ї, шлюбу та ключових сфер їхнього життя. Виявлено, що висока позитивна оцінка сім'ї та шлюбу корелюється із такими цінностями сім'ї як кохання, пізнання, щастя інших та здоров'я у чоловіків, а також із такими цінностями як активне життя, пізнання, кохання, незалежність, свобода, сім'я, друзі та терпимість у жінок. Також ми бачимо, що такі ціннісні орієнтації як активне життя, матеріальне забезпечення, здоров'я, цікава робота, свобода та кохання пов'язані із взаємодією досліджуваних жінок із матір'ю, батьком, колегами, ставленням до себе, до власних страхів та відчуття провини, а також до сексуальної сфери. Натомість направленість на такі цінності як краса природи, матеріальне забезпечення, активне життя, наявність добрих друзів, кохання, свобода та пізнання тісно пов'язані із взаємодією досліджуваних чоловіків із батьком, матір'ю, сім'єю, колегами та підлеглими, друзями, ставленням до себе, до власного відчуття провини, а також до власного майбутнього.

Висновки до третього розділу

1. Виявлено, що важливими цінностями для чоловіків та жінок є активне життя, фізичне та психологічне здоров'я, цікава робота, можливість пізнавати нове, кохання, відповідальність, раціоналізм. Також чоловіки та жінки виділяють для себе цінності, що можуть входити до їх хобі або захисних механізмів та способів боротьби зі стресом, а саме творчість у жінок та краса природи у чоловіків. Жінкам притаманні цінності, що пов'язані із роллю дружини, наприклад, терпимість, самоконтроль, компроміс. Для чоловіків більш притаманними є ті цінності, що направлені на професійний розвиток, кар'єрне зростання.

2. Окреслено високо позитивне ставлення до сім'ї та шлюбу. Досліджувані вважають дані поняття близькими, проте не тотожними, вважають їх такими, що мають великий вплив на їхнє життя, сильними, активними. Виявлено, що такі сфери життя особистості як сім'я, професійна діяльність, дружні стосунки, а також минуле та майбутнє і побудування цілей є для досліджуваних чоловіків та жінок актуальними та значимими.

3. Визначено статистично значущі зв'язки у групі жінок між показниками таких цінностей як зв'язок із природою та ставленням до матері ($r = 0,43$), між доступністю такого аспекту як активне життя та ставленням до себе ($r = 0,47$), ставленням до теми сексу ($r = 0,47$) та ставленням до цілепокладання ($r = 0,55$), між доступністю цінності здоров'я у жінок та взаємодією їх із матір'ю ($r = 0,55$), між доступністю такої цінності як цікава робота та ставленням до страхів ($r = 0,45$) і взаємодією із батьком ($r = 0,62$), між доступністю кохання та ставленням до страхів ($r = 0,53$), між доступністю такої цінності як сім'я та взаємодією досліджуваних із батьком ($r = 0,44$), між відношенням до себе та цінністю свободи ($r = 0,49$), між ставленням до страхів та почуттям незалежності ($r = -0,45$), між відчуттям провини у жінок та цінністю чуйності ($r = -0,44$), терпимості ($r = -0,42$) та широті поглядів ($r = -0,60$), між показниками взаємодії із підлеглими та цінністю освіченості

($r = 0,42$). між цінністю активності і ключовою оцінкою активності у понятті «сім'я» ($r = 0,53$), між особистісно важливою цінністю пізнання та ключовою оцінкою сили поняття «шлюб» ($r = 0,43$), між професійно важливою цінністю свободи та ключовою характеристикою сили у понятті «сім'я» ($r = 0,47$), між цінністю сім'ї та ключовою характеристикою оцінки поняття «сім'я» ($r = 0,49$), між цінністю друзів та активністю поняття «сім'я» ($r = 0,42$), між цінністю пізнання та позитивною оцінкою поняття «сім'я» ($r = 0,41$), між високою силою впливу сім'ї та цінностями до високих запитів ($r = -0,49$) та незалежності ($r = 0,40$), між цінністю терпимості та високому впливі поняття «шлюб» ($r = 0,44$). Для групи досліджуваних чоловіків виявлено статистично значущі зв'язки між між особистісно важливою цінністю краси природи та взаємодією із мамою ($r = 0,43$) та друзями ($r = 0,42$), між доступністю цінності активного життя та почуттям провини ($r = -0,54$), між доступністю такої цінності як друзі та власна взаємодія із друзями ($r = 0,63$), між професійно важливою цінністю кохання та взаємодією із колегами ($r = -0,42$), між професійно важливою цінністю свободи та взаємодією із сім'єю ($r = 0,46$), між показниками взаємодії із підлеглими та такими цінностями як матеріальне забезпечення ($r = 0,41$) та пізнання ($r = 0,44$), між ставленням до майбутнього та цінністю кохання ($r = 0,45$), між взаємодією чоловіків із матір'ю та цінністю незалежності ($r = 0,50$), між доступністю здоров'я та позитивним ставленням до поняття «сім'я» ($r = 0,51$), між показниками важливості сім'ї та позитивною оцінкою поняття «шлюб» ($r = 0,40$), між показниками ставлення до кохання та позитивною оцінкою поняття «шлюб» ($r = 0,44$), між активною взаємодією із поняттям «шлюб», особливо враховуючи актуальний передшлюбний період, та такими цінностями як пізнання ($r = 0,58$) та щастя інших ($r = 0,47$). Для обох груп досліджуваних виявлено значущі кореляційні зв'язки між взаємодією із протилежною статтю та цінністю самоконтролю у жінок ($r = 0,51$) та чоловіків ($r = 0,40$), а також між особистісно важливою цінністю грошей та взаємодією із колегами у чоловіків та жінок ($r = -0,64$).

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження особливостей ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період, показало що:

1. В психології поняття цінностей визначають як стійке переконання особистості в тому, що особливе значення має певний спосіб поведінки або кінцева мета, проте лише з особистого погляду кожної людини. Ціннісні орієнтації, у свою чергу, визначають як систему цінностей, котра визначає вибір особистістю певних соціальних установок, способу життя, визначає цілі та план розвитку особистості.

Рання зрілість - це період прояву істинної сексуальності, а також зміни векторів стосунків із оточуючими (для молодих людей даного періоду все більшої цінності набуває вірність у стосунках із друзями та коханими, самопожертви). Новоутворенням даного вікового періоду є здобуття нових сімейних ролей та професійної компетентності.

Серед факторів, котрі впливають на становлення ціннісних орієнтацій у період ранньої зрілості є система освіти, діяльність політичних організацій, трудового колективу, засоби масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва і літератури, психологічні характеристики особистості, роль сім'ї.

2. Важливими цінностями для досліджуваних чоловіків та жінок є активне життя, фізичне та психологічне здоров'я, цікава робота, можливість пізнавати нове, кохання, відповідальність, раціоналізм. Також чоловіки та жінки виділяють для себе цінності, що можуть входити до їх хобі або захисних механізмів та способів боротьби зі стресом, а саме творчість у жінок та краса природи у чоловіків. Жінкам більшою мірою притаманні цінності, що пов'язані із роллю дружини, наприклад, терпимість, самоконтроль, компроміс. Для чоловіків більш притаманними є ті цінності, що направлені на професійний розвиток, кар'єрне зростання.

3. Досліджувані мають позитивне ставлення до сім'ї та шлюбу. Досліджувані вважають дані поняття близькими, проте не тотожними,

вважають їх такими, що мають великий вплив на їхнє життя. Також було виявлено, що такі сфери життя особистості як сім'я, професійна діяльність, дружні стосунки, а також минуле та майбутнє і побудування цілей є для досліджуваних чоловіків та жінок актуальними та значимими.

4. Існує тісний зв'язок ціннісних орієнтацій досліджуваних чоловіків та жінок із їхнім ставленням до сім'ї, шлюбу та ключових сфер їхнього життя. Виявлено, що висока позитивна оцінка сім'ї та шлюбу корелюється із такими цінностями сім'ї як кохання, пізнання, щастя інших та здоров'я у чоловіків, а також із такими цінностями як активне життя, пізнання, кохання, незалежність, свобода, сім'я, друзі та терпимість у жінок.

Також ми бачимо, що такі ціннісні орієнтації як активне життя, матеріальне забезпечення, здоров'я, цікава робота, свобода та кохання пов'язані із взаємодією досліджуваних жінок із матір'ю, батьком, колегами, ставленням до себе, до власних страхів та відчуття провини, а також до сексуальної сфери.

Натомість направленість на такі цінності як краса природи, матеріальне забезпечення, активне життя, наявність добрих друзів, кохання, свобода та пізнання тісно пов'язані із взаємодією досліджуваних чоловіків із батьком, матір'ю, сім'єю, колегами та підлеглими, друзями, ставленням до себе, до власного відчуття провини, а також до власного майбутнього.

Ми вважаємо, що такі зв'язки можуть бути пов'язані саме із передшлюбним періодом життя досліджуваних, їхньою підготовкою до надбання нових соціальних ролей, змінами у моделі розуміння сім'ї та усвідомлення себе як професіоналів власної справи.

Таким чином ми можемо підтвердити висунуту гіпотезу дослідження щодо зв'язку ціннісних орієнтацій та ставлення до сім'ї, шлюбу та особистісно важливих сфер у досліджуваних чоловіків та жінок у передшлюбний період. Також ми можемо спростувати гіпотезу про значиму різницю у ціннісних орієнтаціях чоловіків та жінок у передшлюбний період, оскільки статистично значимих показників різниці виявлено не було.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 16 с.
2. Ахкозова А. В. Ціннісні орієнтації жінок постраждалих від домашнього насилля : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Н. О. Губа. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 72 с.
3. Балакірева О.М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві - www.politik.org.ua
4. Буленко Т.В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної студентської сім'ї // Науковий вісник ВДУ – Луцьк: Вежа, 1998. - № 9.
5. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник.– К., 2007.
6. Вікова та педагогічна психологія: навч. пос. для студ. ВНЗ. 2-ге вид. / О. В. Скрипниченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук та ін. – К.: Карквела, 2007 – 400 с.
7. Галян, І. М. Психодіагностика / І. М. Галян. — К. : Академвидав, 2009. — 464 с.
8. Галян, І. М., Дуб, В. Г. Психологічні особливості ціннісно-смыслового розвитку майбутніх педагогів : монографія. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка ; Вид-во ТзОВ «Трек ЛТД», 2016. 192 с.
9. Гасюк М.Б. Стратегії реалізації особистості в ранній дорослості / М.Б. Гасюк, О.М. Гринів; Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України // Актуальні проблеми психології : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості / [за ред. С.Д. Максименка]. – 2013. – Т.11. – № 7. С. 207–214.
10. Голюк О. А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О. А. Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155). – С. 41-44

11. Гоян І.М. Проблеми мотивації поведінки: методичні рекомендації до курсу «Проблеми мотивації поведінки людини» – ІваноФранківськ: Плай, 2002. – 105 с.
12. Гринів, О. (2019). Детермінанти психологічного благополуччя сучасних чоловіків і жінок періоду ранньої дорослості. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*, (29). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2015-29.%p>
13. Груб'як О. М. Психологічне благополуччя особистості у період ранньої дорослості: дис. канд. псих. наук: 19.00.07 / О. М. Груб'як – Івано-Франківськ, 2015. – 219 с.
14. Гусаківська С. С. Психологічні особливості формування ціннісно-смиислової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. Канд. Псих. Наук : 19.00.07 – педа / Гусаківська С. С. – Луцьк, 2014. – 302 с
15. Журавльова Л.П. Динаміка ієрархії системи цінностей подружжя у процесі становлення шлюбно-сімейних стосунків / Л.П. Журавльова, Л.В. Ткачук // Наука і освіта : наук.-практ. журнал. – 2007. – № 1-2. – С. 13-16.
16. Заброцький М. М. Основи вікової психології. Навчальний посібник / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2009. – 112 с.
17. Захарченко В.Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя // Український соціум. - 2004. - № 1 (3).
18. Кляпець О.І. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу. / Автореферат. – К., 2004
19. Коновалова А. В. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери особистості в юнацькому віці : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Т. В. Скрипаченко. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. 48 с.

20. Максименко, К. В. Психологічне благополуччя у період ранньої дорослості = Features of mental well-being in young adults : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / К. В. Максименко ; наук. керівник канд. психол. наук, доц. В. Ф. Казібекова ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Соціально-психологічний ф-т, Кафедра практичної психології. – Херсон : ХДУ, 2020. – 47с.
21. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / Сергій Дмитрович Максименко. – К.: Вид-во ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
22. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Соціологія. 2013. Т. 225, вип. 213. С. 27–30.
23. Ноур А.М. Особливості становлення та розвитку молодих сімей в Україні // Український соціум. - 2003. - № 1 (2).
24. Овсянецька Л.П. До питання про психологічні критерії зрілої особистості/ Л.П. Овсянецька // Актуальні проблеми психології. Том 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – Київ: Інститут психології Г. С. Костюка АПН України, 2001, Ч. 2. – С. 105–110.
25. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна поведінка як спосіб вияву активності особистості/ Л.Е. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. - 2004. - № 5 (7). - С.12-19.
26. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. - К.: Кондор, 2009. - 576 с.
27. Павленко В. М. Крос-культурне дослідження ціннісних орієнтацій української та китайської студентської молоді – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 170–174.
28. Петренко О.І. , Лисенко Т.В. Ціннісні орієнтації сімейних пар бездітного типу. Молодий вчений. 2017. № 3 (39). С.102-105.

29. Психологія особистості: Словник-довідник / За редакцією П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с.
30. Пуертас С.Д.К. Проблема структури цінностей у психології / С.Д.К. Пуертас // Вектори психології – 2010: Матеріали міжнародної молодіжної науково-практичної конференції. – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 85 – 87
31. Романюк Л. В. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2004. 21 с.
32. Савчин М.В. Вікова психологія: навч.посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360 с
33. Савиченко О. М. Ціннісно-мотиваційна регуляція розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці : дис. ...канд. псих. наук : 19.00.07 / Волинський нац. ун-т імені Лесі Українки. Луцьк, 2009. 20 с.
34. Сушицька І. М. Трансформація ролі та становища жінки у сучасній українській сім'ї. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. №. 3. С. 105-109.
35. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
36. Титаренко Т. М. Рання молодість: проблеми смислоутворення, подальше професійне й життєве самовизначення / Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – Вид. 2-е. – К.: Либідь, 2001. 150 с.
37. Фомін Ф. В. Формування ціннісно-мотиваційних детермінантів професійного росту викладача закладу вищої освіти : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» / наук. керівник В. В. Овсяннікова. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 86 с
38. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації особистості: формалізована модель цілісного, багатоаспектного аналізу. Соціальна психологія. 2010. № 1 (39). С.94–106.

39. Швалб Ю. Мотиваційні підстави життєдіяльності особистості. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 2018. № 1 (8). С. 60–64.
40. Шемигон Н. Ю. Сутність мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2012. № 36. С. 250–254.
41. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтація. – К.: АДЕФ-Україна, 2008
42. Ягупов В. В. Методологічні проблеми розуміння та формування ціннісномотиваційної складової професійної суб'єктності фахівців. Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти : матеріали Всеукр. міжгалуз. наук.- прак. онлайн-конф. (Київ, 29 вер. – 1 жовт. 2022 р.). К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 689–700.
43. Deci E.L., Ryan R.M. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health. Canadian Psychology. 2008. Vol. 49. No. 3. P. 182–185. URL: <http://www.anitacrawley.net/Resources/Articles/Deci%20and%20Ryan.pdf>.
44. Hjelle, L. A., & Ziegler, D. J. *Personality theories: Basic assumptions, research, and applications* (3rd ed.). Mcgraw-Hill Book Company. 1992.
45. Hobfoll S.E., Dunahoo C.L., Ben-Porath Y., Monnier J. Gender and coping: The dual-axis model of coping. American Journal of Community Psychology. 1994. Vol. 22, № 1. P. 49–82.
46. Kluckhohn C. Values and Value Orientations in the Theory of Action // Toward a General Theory of Action /Ed. by TParsons, E.Shils. -Cambridge, 1951.- P 46-71
47. Maddi S., Khoshaba D. Hardiness and Mental Health. Journal of Personality Assessment. 1994. Vol. 63, № 2. P. 265-274.
48. Moyes J. Me Before You / Jojo Moyes. – GB : Pamela Dorman Books, 2012. – 384 p.

АНОТАЦІЯ

Чечина А.Ю. Особливості ціннісних орієнтацій особистості у передшлюбний період/ Чечина А.Ю. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023. – 54 с.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню особливостей ціннісних орієнтацій молодих чоловіків та жінок у період перед укладанням шлюбу. Робота складається із вступу, трьох основних розділів та висновків. Робота містить 5 таблиць та 5 рисунків, список використаних джерел складається із 48 найменувань. Вибірку досліджуваних складають 60 осіб, які були розподілені на дві групи за критерієм статі. За результатами дослідження проаналізовано поняття цінності, ціннісні орієнтації, окреслені характеристики періоду ранньої зрілості. Визначено, що пріоритетними цінностями для досліджуваних чоловіків та жінок є активне життя, фізичне та психологічне здоров'я, цікава робота, можливість пізнавати нове, кохання, відповідальність, раціоналізм. Також визначено позитивне ставлення чоловіків та жінок до понять сім'ї та шлюбу. Підтверджено висунуту гіпотезу дослідження щодо зв'язку ціннісних орієнтацій та ставлення до сім'ї, шлюбу та особистісно важливих сфер у досліджуваних чоловіків та жінок у передшлюбний період.

Ключові слова: зрілість, цінності, ціннісні орієнтації, передшлюбний період, шлюб, сім'я.

ANNOTATION

Chechyna A. Peculiarities of personal value orientations during the pre-marital period/ Chechyna A. – Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 2023. – 54 p.

The qualification paper is devoted to the study of the peculiarities of value orientations of young men and women in the period before marriage. The paper consists of an introduction, three main sections, conclusions, it contains 5 tables and 5 figures, a list of used sources consisting of 48 names. The research sample includes 60 people, who were divided into two groups according to the gender criterion. The research results analyze the concepts of values, value orientations, and outline the characteristics of the early adulthood period. It is determined that the priority values for the studied men and women are an active life, physical and psychological health, interesting work, the opportunity to learn new things, love, responsibility, rationalism. The positive attitude of men and women towards the concepts of family and marriage is also identified. The research confirms the proposed hypothesis regarding the connection between value orientations and attitudes towards family, marriage and personally significant spheres in the studied men and women in the pre-marital period.

Key words: maturity, values, value orientations, pre-marital period, marriage, family.